

УДК 327(73)

Лакішик Д. М.¹,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Київ, Україна. lakishik@ukr.net

КОНЦЕПТ США В АНАЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Аналізується концепт світового лідерства США у контексті глобальних тенденцій розвитку людства. Доведено, що прагматика зміцнення світового лідерства США передусім залежить від протиставлення за вплив на сучасні політичні системи багатьох держав світу, від наслідків якого залежить взаємодія провідних акторів міжнародних відносин. Враховуючи статус США як глобальної держави, що й надалі прагнути відігравати вирішальну роль у світовій політиці, основною стратегією їх домінування у сфері міжнародних відносин можна вважати концепцію цивільної сили, яка концентрує увагу на визначенні перспектив і рекомендацій щодо адекватного вирішення глобальних проблем сучасності і полягає у поєднанні воєнної і культурної сили у спільну ефективну стратегію діяльності на міжнародній арені задля повернення статусу світового лідера та підтримання такої репутації. Саме цивільна сила дозволить США повернути собі статус держави, готової вирішувати глобальні проблеми, спираючись на широкий консенсус міжнародного співтовариства і безпосередню співпрацю з країнами, які останнім часом набувають характерних рис регіональних лідерів.

Ключові слова: США, глобалізація, світове лідерство, безпека, Б. Обама.

Аннотация. В статье анализируется концепт мирового лидерства США в контексте глобальных тенденций развития человечества. Доказано, что прагматика укрепления мирового лидерства США прежде всего зависит от противостояния за влияние на современную политическую систему многих стран мира, от последствий которого зависит взаимодействие ведущих акторов международных отношений. Учитывая статус США как глобальной державы, что и в дальнейшем будет стремиться играть решающую роль в мировой политике, основной стратегией их доминирования в сфере международных отношений можно считать концепцию гражданской силы, которая концентрирует внимание на определении перспектив и рекомендаций по адекватному решению глобальных проблем современности и заключается в сочетании военной и культурной силы в общую эффективную стратегию деятельности на международной арене для возвращения статуса мирового лидера и поддержания такой репутации. Именно гражданская сила позволит США вернуть себе статус государства, готового решать глобальные проблемы, опираясь на широкий консенсус международного сообщества и непосредственное сотрудничество со странами, которые в последнее время приобретают характерные черты региональных лидеров.

Ключевые слова: США, глобализация, мировое лидерство, безопасность, Б. Обама.

Abstract. The concept of US world leadership in the context of global trends of human development is analyzed. It is proved that pragmatics of the US global leadership strengthening primarily depends on confrontation for influence on the modern political system of many countries of the world, consequences of which define the interaction of the leading actors in international relations. Taking into account the status of the United States as a global power which will strive to play a decisive role in world politics in the future, a key strategy of American dominance in international relations can be considered as the concept of civil power. This concept is focused on identifying the prospects and recommendations on the adequate address towards global challenges and is a combination of military and cultural force as effective joint strategy on the international arena in order to return the status of world leader and to maintain this reputation. It is the

¹ Lakishyk D. M., Ph. D. in History, Senior Research Fellow, The State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, Ukraine. lakishik@ukr.net

THE CONCEPT OF THE USA IN ANALYTICAL STUDIES OF THE CURRENT TRENDS OF GLOBAL DEVELOPMENT

civil power which will allow the US to regain the status of the state ready to solve global problems. It will be based on a broad consensus of the international community and direct cooperation with countries which have been acquiring the characteristics of regional leaders.

Keywords: USA, globalization, global leadership, security, Barack Obama.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. стали реальністю глобальні процеси, що не вписуються в прямолінійну й оптимістичну концепцію глобалізації, яка популяризувалась наприкінці ХХ ст. Світ знаходиться у стадії глобальної трансформації, сутність якої ще не до кінця очевидна, а можливий наслідок сучасного етапу глобалізації багатьом дослідникам глобальних процесів бачиться не лише позитивним, а скоріше суперечливим.

Ймовірність реалізації негативних прогнозів достатньо велика, оскільки усі попередні етапи глобалізації завершувались глобальними катаклізмами, а характер і зміст сучасних цивілізаційних процесів свідчить, що власне глобалізація є оригінальним авторським історичним проектом США, який характеризується застосуванням імперської методології в поєднанні з новими дипломатичними технологіями інформаційних та економічних впливів. Первинна мета проекту — утворити гомогенний простір, який складається з аналогічних за характером зміни правлячих еліт політичних режимів. Таким чином, перші американські програми керованої трансформації суспільств у світовому масштабі стосувались насамперед політико-інституціонального виміру, а реалізація моделі відкритих демократизованих суспільств у щойно деколонізованих державах відкривала можливість паритетної концептуально-ідеологічної конкуренції для двох основних програм суспільної інженерії і політекономічного проектування — СРСР і США. Крах радянського проекту у 80-х рр. ХХ ст. визначив неолибералізм як провідну стратегію планетарної інтеграції.

За більш як два століття свого існування США перетворились з одного з багатьох об'єктів впливу сил глобалізації у провідного суб'єкта міжнародних відносин, який визначає тенденції та динаміку сучасної глобалізації. Вважається, що термін «глобалізація» увійшов у обіг у 80-х рр. ХХ ст., а в 90-х рр. уже використовувався в якості не тільки наукової, але й політичної категорії. «Стратегія національної безпеки США» (1999 р.) визначила глобалізацію «як процес прискорення економічної, технологічної, культурної і політичної інтеграції» [1]. Поляризація думок дослідників щодо оцінок концепту США в умовах глобалізації сприяє виникненню різних підходів до цілісного теоретичного бачення як процесу глобалізації загалом, так і до визначення їх ролі у міжнародних відносинах нової доби, а це актуалізує тему як напрямок наукового дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Глобалізація в широкому розумінні, включаючи практично всі соціальні процеси сучасного світу, розглядається в працях багатьох дослідників, серед яких: У. Бек, Е. Гідденс, Р. Кохейн, Дж. Най, К. Омас, С. Стрендж, М. Ділягін, Ю. Яковець та ін. Глобалізація у вузькому вимірі, з акцентом в основному на економічну інтеграцію чи окремі прояви глобального лідерства в конкретних сферах — політичній, безпековій, соціальній, культурній, інтелектуальній стали об'єктом дослідження таких науковців, як А. Аппадурі, Д. Белл, П. Бергер, З. Бжезінський, І. Валлерстайн, Дж. Гелбрейт, Р. Робертсон, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Д. Томлінсон, М. Уотерс, Д. Хелд, О. Панарін, С. Рогов, О. Столетов, Г. Шахназаров, І. Дудко,

Є. Камінський, Є. Макаренко, М. Ожеван, Ю. Павленко, І. Погорська, М. Рижков, С. Шергін та ін. Обсяг накопичених досліджень дає можливість поглиблення наукового осмислення теми в багатьох напрямках, і зокрема пов'язаних з концептуальним осмисленням глобалізаційних процесів і ролі в них США.

Метою статті є аналіз концептуальних підходів сучасної політичної науки до феномену світового лідерства США.

Основні результати дослідження. На початку ХХІ ст. в американській міжнародно-політичній думці відбувається фундаментальний теоретичний транзит. Як свідчать наукові дослідження, протягом ХХ ст. американські експерти з глобальних стратегій США здебільшого спирались на настанови реалістичного вільсоніанства, оскільки реалістська складова забезпечувала адекватність воєнного прогнозування, не дозволяючи забути про гоббсівську природу міжнародних відносин.

Слід зазначити, що вільсоніанство сприяло інституціональному структуруванню міжнародного середовища під егідою глобальної ідеології тривалого миру і геокультури розвитку і, як наслідок, класичний етап Ялтинсько-Потсдамської системи характеризувався сталим балансом сил, загроз і спільним нормативним ідеалом миру і безпеки. З погляду фахівців, на трансформацію американської моделі глобального управління в ХХІ ст. впливає взаємодоповнюючий синтез, полемічна діалектика і адаптивна еволюція базових історичних традицій ідеологізації міжнародної політики США: вільсоніанства, гамільтоніанства, джеферсонізму і джексоніанства.

Вільсоніанство передбачає здійснення історичної місії розповсюдження демократії і нормативізації життєдіяльності в глобальному середовищі; школа гамільтоніанців вважає важливим поєднання ефективної економізованої зовнішньої політики з підтриманням внутрішньої стабільності, оскільки в концептуалізації гамільтоніанства інтеграція Америки в глобальну економіку на сприятливих умовах є ключовим чинником загального добробуту держави; джеферсоністи вважають за доцільне зменшувати обсяги сприяння зовнішній експансії демократії задля зосередження на забезпеченні сталої національної моделі демократичного розвитку власне у США; джексоніанство уособлює ідеологію націоналістичного прагматизму американського зразка, в якій пріоритетами є фізична безпека і економічна стабільність США. У зв'язку з неможливістю подальшої стратегічної інсуляції Америки в глобалізованому світі ізоляціоністські доктрини де-факто припинили свій вплив на формування зовнішньої стратегії США, тому неоконсервативний суверенізм, на думку науковців, виступає радше тимчасовим зовнішньополітичним експериментом, ніж життєспроможною довготерміновою стратегією для Америки в новому столітті [2; 3].

Відтак, міжнародно-політична стратегія адміністрації Б. Клінтона формувалася на чіткому поділі акторів міжнародної системи на три категорії: демократичне «ядро» (Захід), транзитивні держави, що наближаються до запровадження західних цінностей, і країни-парії, щодо яких застосовано позицію «подвійного стримування», тобто використання силових та інших форм примусу до зміни політичних систем через первинне повалення політичних режимів.

Для одних транзитивних держав темою переговорного процесу одразу було запропоновано поетапне входження в європейські і євроатлантичні структури, для інших — ідея впровадження євро-американських принципів ринкових від-

носин і суспільної демократії. У такій ситуації чітко викристалізувалося поєднання доктринальних засад стримування із складовими збалансування залежно від того, до якої категорії відносилися ті чи інші держави. Зміни в глибинній суті стратегій були викликані радше відчуттям реальних зрушень у Євразії, ніж попереднім аналізом і прогнозуванням. Адміністрація Б. Клінтона побудувала стратегію на пріоритеті безпеки, визначивши чотири ключові припущення щодо вимог сьогодення: 1) наявність «нового комплексу загроз і ще менш стабільного світу»; 2) зростання значення «економічної могутності» та зниження жорсткого розподілу між зовнішньою та внутрішньою політикою; 3) становлення інформаційної ери, «в якій править нездоланна сила ідей»; 4) «визначення безпеки має включати в себе загрози, що є спільними для всіх народів світу». У концептуальному сенсі нова глобальна стратегія зовнішньої політики визначала США домінуючою державою світу [4].

Фундаментальний підхід Дж. Буша-молодшого формально базувався на концепті критичної геополітики, оскільки базувався на використанні усіх відомих форм впливу для зміни політичних і економічних систем у державах, на які він спрямовується. Основними засобами реалізації стратегії визнано: відмову від ізоляціонізму і протекціонізму; курс на лідерство як альтернативу ізоляціонізму; вільна і чесна торгівля та відкриті ринки на протипагу протекціонізму; формування нового світу; превентивний вплив на події. Політична практика останніх років переконує в тому, що основою зовнішньої політики США є військова складова, коли йдеться про «країни-парії» [5].

Дослідники глобальних процесів і ролі США у світі, що трансформується, наголошують, що важливим вектором глобалізації є створення системи наднаціонального управління, реалізації європейської моделі інтеграційного процесу в глобальному масштабі, що формують спільні цінності, стандарти і критерії, які сприйматимуться провідними країнами. Множинний і анархічний характер глобальних процесів актуалізує питання про усвідомлене управління їх розвитком. Головними питаннями у цьому зв'язку є характер відносин між зростаючою кількістю суверенних держав і глобальними наднаціональними інститутами і актуалізує дискусії щодо взаємодії двох рівнів наднаціонального управління — глобального й регіонального, розподілу повноважень між ними, домінування один до одного. Відтак, зазначається у дослідженнях, принципово важливо не допустити серйозних конфліктів у світі через вирішення цього питання та поляризацію держав за цією ознакою [6].

На початку 1990-х рр. здавалось, що світ однополярний і наступає «золотий вік Америки», що глобалізація сприяє формуванню єдиного світового соціально-економічного устрою, фактично прямуючу до одноваріантного розвитку, однак до середини першого десятиліття XXI ст. це твердження перестало бути провідним. На думку З. Бжезінського, з'явився вибір між домінуванням і лідерством США [7].

Останнім часом найдискусійнішою у глобалістиці і теорії міжнародних відносин стала тематика щодо різноманітних варіантів постоднополярного світу. Російські вчені твердять про нову багатополярність, а практики — про поліцентричний світ. Зокрема, С. Рогов, директор Інституту США і Канади РАН, вважає, що формується нова багатополярність: «...вперше глобальна система формується не на основі єдиної, європейської чи християнської цивілізації, а на

основі мультицивілізації, у якій практично всі центри сили володіють ядерною зброєю і в якій відсутні загальні правила гри» [8]. Натомість деякі американські політологи (наприклад, Р. Хаас) вважають, що світ вступає в епоху безполярності [9], інші (Ф. Закарія) називають цей стан постамериканським світом [10], треті (Т. Фрідман) назвали його плоским [11], але ніхто не розглядає його однополярним.

В останнє десятиріччя, після розпаду біполярної системи, закінчення «холодної війни» і створення однополюсного світу на чолі зі США розвинулися три геостратегічні доктрини, що стосуються глобальних політичних процесів майбутнього. Дві з них (доктрина С. Хантінгтона і доктрина З. Бжезінського) є доктринами, що впливають із геостратегічних інтересів США і передбачають їх домінування у світі; третя — доктрина, провідником якої є прихильник антиглобалізму О. Дугін, має у своїй основі російсько-імперські інтереси і передбачає домінування Росії в Євразії, а, отже, і на світовому рівні.

Доктрина С. Хантінгтона викладена автором у книзі «Зіткнення цивілізацій та межа світу» (1996 р.), базовим постулатом якої є те, що людство вступило у нову фазу розвитку і самоусвідомлення, де головними є не західні цінності (громадянське суспільство, лібералізм, масова культура тощо), а консерватизм, національні, зокрема релігійні традиції, самобутність народів, їхній опір вестернізації тощо. На протигагу західній цивілізації, наголошується у дослідженні, з її невпинною тенденцією до глобалізації шляхом економічного, культурного та інформаційного імперіалізму, нині в Євразії формуються ще дві потужні цивілізаційні системи: азійська (буддистсько-індуїстська у складі Китаю, Японії, Індії, Індонезії, Кореї, Таїланду, Бірми, Малайзії) і мусульманська з країнами Близького і Середнього Сходу, частково Кавказу і колишньої радянської Середньої Азії. С. Хантінгтон не зараховує до західної цивілізації велику частину Євразії, що позначена візантійсько-православною традицією, зокрема: Росію, Білорусь, частково Україну, Молдову, Румунію, Болгарію, Сербію, Македонію, Грузію і Вірменію, оскільки визначальним у цивілізаційній концепції автора є два чинники: релігійний і етно-ментальний, які «фундаментально формують характер народів» [6]. Візантійська цивілізація в цьому аспекті характеризується автором духовною інертністю Церкви (православної), схильністю народів до авторитаризму і диктатури, сакралізацією керівництва держави (монарха, президента) тощо.

Доктрина З. Бжезінського найповніше викладена у його книзі «Велика шахівниця: головні цілі американської політики» (1998 р.), за якою «Великою шахівницею» визначається Євразійський континент із його державно-національним, історико-культурним і релігійним розмаїттям. З. Бжезінський базує свою геостратегічну позицію на світовому домінуванні США після розвалу комуністичної системи, вводить «шахові» поняття геостратегічних гравців і геостратегічних вісей, розуміючи під геостратегічними гравцями держави, що мають спроможність і національну волю застосувати силу чи вплив поза своїми кордонами для того, аби змінити відповідно до інтересів Америки наявне геополітичне становище. Деякі країни через якісь причини — прагнення національної величч, ідеологічної реалізації, релігійного месіанства чи економічного зростання — прагнуть здобути регіональне домінування або ж глобальне утвердження.

Водночас до геополітичних вісей відносяться держави, чия важливість, на думку відомого політолога і аналітика, походить не з їхньої сили і мотивації, а

радше з уразливого розташування та з наслідків їхніх потенційно несприятливих умов для поведінки геостратегічних гравців. Найчастіше геополітичні вісі визначаються географічним розташуванням, що в деяких випадках надає таким державам особливої ролі або у наданні доступу до важливих регіонів, або ж у відмові сильному гравцеві у ресурсах. У деяких випадках геополітична вісь може діяти як захисний щит для важливої держави або навіть регіону [12]. Слід підкреслити, що автор доктрини визначає на політичній карті Євразії, як мінімум, п'ять основних й активних стратегічних гравців (Франція, Німеччина, Росія, Китай та Індія) і п'ять геополітичних вісей (Україна, Азербайджан, Південна Корея, Туреччина та Іран). У цьому контексті геополітична вісь України полягає в її «уразливому розташуванні» стосовно, передусім, геостратегічного гравця Росії, яка традиційно зачіпає геостратегічні інтереси США.

Нарешті, геостратегічна доктрина, яка пропагується О. Дугіним і яка викладена у книзі «Основи геополітики. Геополітичне майбутнє Росії» (1997 р.), визначає такі параметри глобального світу: Росія є і залишиться імперією, геостратегічні інтереси якої є протилежними до аналогічних інтересів атлантичних країн, зокрема США і Великої Британії; кінцевою геостратегічною метою Росії є утвердження її як імперії на всьому євразійському континенті — від Лісабона до Владивостока, від Гельсінкі до Джакарти; російсько-євразійська імперія матиме ієрархічну побудову, а, отже, геостратегічними центрами, що контролюються Москвою, мають бути Німеччина з її протекторатом над усією Західною Європою, Японія, що керує усією Південно-східною Азією, та Індія з контролем над півднем Азії; основними ворогами Росії на євразійському материках О. Дугін визначає Китай, Туреччину та Україну, які необхідно перетворити на окремі регіони маловпливового характеру для повного й остаточного їх підкорення [13].

До кінця другого президентського терміну Дж. Буша-молодшого стало очевидно, що вироблена під егідою його президентської адміністрації доктрина «глобального домінування» США не стала дієвою «великою стратегією». Якщо Б. Клінтон використовував глобалізацію в інтересах США, то Дж. Буш-молодший намагався контролювати за допомогою доктрини «глобальної демократизації» світовий розвиток, вважаючи можливим нав'язати критерії і цінності американського способу життя іншим країнам, проте об'єктивні процеси цивілізаційного розвитку мали суперечливі наслідки. Війна (потім перейменована в боротьбу) з глобальним тероризмом під гаслом «за світле майбутнє всього людства» не призвела до вбудовування даної стратегії у світові глобальні процеси на умовах, що влаштовували США. Відповідно, несумісність векторів загальносвітової і американської глобальної політики зумовили зміну адміністрації у Білому домі і потребу у «новому американському курсі», запропонованому представниками демократичної партії США [3].

Слід підкреслити, що адміністрація президента Б. Обама, яка отримала багатий військово-політичний, фінансовий та економічний спадок, переймалася, у першу чергу, проблемами внутрішньої політики і пошуками шляхів виходу з військового конфлікту на Великому Середньому Сході, тому появу в середньостроковій перспективі нової «великої стратегії» США навряд чи варто було очікувати. Проте, це не означало, що Сполучені Штати діятимуть, не маючи довгострокових цілей, чи відмовляться від намірів сформувати нове глобальне середовище безпеки на основі власних інтересів і цінностей. Підтвердженням

нових підходів президентської адміністрації Б. Обама до проблеми відновлення світового лідерства США можна вважати ідеологію одного з головних стратегів американської зовнішньої політики З. Бжезінського, який у праці «Другий шанс: три президенти і криза американської наддержави» [7] зазначає, що не існує реальної альтернативи світовому лідерству США і що більшість провідних держав світу погоджуються з тим, що світ потребує лідера-стабілізатора.

Проте стратегія Б. Обама відрізняється від стратегії глобального лідерства Дж. Буша-молодшого, яка свідчить про перенесення основних зусиль на відновлення потенціалу «морального лідерства США», на формування проамериканської світової суспільної думки. Такий підхід зумовив відмову США від деяких глобальних проєктів: найбільші поступки з боку США відбулись у військово-політичній сфері, оскільки там сформувався основний антиамериканський потенціал. Це війни в Іраку і Афганістані, погрози застосування військової сили проти Ірану та Північної Кореї, розширення НАТО, програма стратегічної стабільності, протиракетна оборона (ПРО), мілітаризація космосу, гонка новітніх озброєнь та інше. 17 вересня 2009 р. Б. Обама оголосив про зміну позиції США щодо ПРО, відмінивши рішення Дж. Буша-молодшого про створення європейської підсистеми протиракетної оборони з опорою на об'єкти у Чехії та Польщі [14].

Фактично до сучасних доктрин американської зовнішньої політики відносимо якісно нову «Доктрину Обама», поняття про яку першим увів у політологічний обіг провідний оглядач «The American Prospect» і «The Washington Independent» С. Акерман 24 березня 2008 р. На його погляд, 44-й президент США під час передвиборних дебатів з Х. Клінтон у Каліфорнії, що відбулися 31 січня [15], представив свій доктринальний підхід, базований на засадах безпрецедентної за масштабами критики зовнішньої політики чинної на той час президентської адміністрації Дж. Буша-молодшого. Подібної гостроти в оцінках міжнародного курсу свого попередника кандидатом у президенти не знала американська політична історія повоєнної епохи.

Ця критика у поданні Б. Обама була, за оцінками політологів, нищівною, з огляду на те, що фактично йшлося про зіткнення двох форм і проявів американського інтернаціоналізму чи інтервенціонізму у ХХІ ст. Перший з них був відтворений і реалізований адміністрацією Дж. Буша-молодшого і передбачав ключову роль силового фактору, стратегічним наслідком якого стало поширення антиамериканських настроїв у світі, зокрема й на теренах держав, які вважаються традиційними союзниками США. Другий вимір інтернаціоналізму, що був запропонований уже адміністрацією Б. Обама, передбачав первинність впливу силою прикладу, застосування механізмів багатосторонності та активної дипломатії навіть тоді, коли йдеться про «неспроможні держави» або тих учасників міжнародної спільноти, які демонструють намір порушити принципи нерозповсюдження зброї масового ураження. Втім, неможливо повністю спрогнозувати чи проаналізувати фундаментальні аспекти і складові доктрини 44-го президента США, які одержали назву «План Барака Обама і Джо Байдена — гарантувати безпеку і відновити репутацію Америки», який став основою нової Стратегії національної безпеки США [16].

Дослідники глобальних стратегій США зазначають, що нові підходи до політики зміцнення світового лідерства США простежувалися й у виступі президента США «Про становище країни» 25 січня 2012 р., основні положення якого

стосуються передусім саме відновлення світового лідерства США [17]. Йдеться про вагомість авторитету США у світі, зміцнення зв'язків з країнами Європи, Азії, Латинської Америки, підтримання подальших змін у регіоні Близького Сходу, а також про продовження політики захисту демократичних цінностей у всьому світі, зокрема, в Сирії та Бірмі. Досягненням нинішньої адміністрації є стабілізація ситуації в Афганістані, згорання операцій у цій країні та передача афганському уряду відповідальності за безпеку власної держави. Б. Обама підтримав «хвилю змін» у країнах Північної Африки та Близького Сходу та жорстко висловився за демократизацію Сирії, закликавши президента цієї країни Б. Асада до негайного проведення демократичних реформ. Важливим напрямом діяльності адміністрації США, зазначається у виступі, залишатиметься питання нерозповсюдження зброї масового ураження та надійності зберігання ядерних матеріалів. Відтак, США наполягатимуть на тому, щоб Північна Корея дотримувалася обіцянок позбутися ядерної зброї [17].

Наголошуючи на тому, що світ швидкоплинно трансформується і США не в змозі проконтролювати кожен ситуацію, Б. Обама тим не менше стверджує, що Америка залишається єдиною державою у міжнародних відносинах, яка спроможна вплинути на будь-які кризові ситуації. Як політичну декларацію, можна розглядати й риторику Б. Обами про те, що поки він є президентом, «Америка буде великою державою, а всі проблеми будуть подолані, всі місії виконані задля досягнення спільної мети» [17]. Як зазначають аналітики, виступ Б. Обами слід було оцінювати в контексті виборчої президентської кампанії 2012 р. Запропоновані у виступі Б. Обами реформи загалом оцінювалися як можливість їх реалізації у майбутньому, проте викликали певні сумніви з огляду на відсутність пропрезидентської більшості в Конгресі.

Висновки. Аналіз стратегії зміцнення світового лідерства США уможливило висновок про пріоритетність політики цивільної сили, яка втілюється в засобах, що складають потенціал міжнародного впливу Америки. Головною метою стратегії визначено національне оновлення для повернення американського світового лідерства, яке передбачає військову міць, економічну конкурентоспроможність, моральний авторитет, активну участь у міжнародно-політичних процесах у глобальному масштабі і зусилля щодо впорядкування міжнародної системи, оскільки США, як і раніше, володіють унікальними ресурсами, які в попередні десятиліття дозволяли зберігати лідерство держави в світі. Слід зазначити, що інтереси США у Стратегіях національної безпеки сформульовані у таких пунктах, як: безпека США, їх громадян, а також союзників і партнерів США; процвітання, засноване на сильній, інноваційній і динамічній національній економіці в умовах відкритої міжнародної економічної системи, військова потужність; повага до універсальних цінностей на території США і в усьому світі, міжнародний порядок, зумовлений американським лідерством в умовах зростання глобальних викликів. Разом з тим утримання лідерських позицій пов'язується, як і у попередніх стратегіях президентських адміністрацій, з концепцією месіанської обраності США.

ЛІТЕРАТУРА

1. A National Security Strategy for a New Century. Washington D.C.: The White House. December 1999. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.clinton4.nara.gov/media/pdf/nssr-1299.pdf>

2. Юрченко С. В. Геостратегия США в процессе становления глобальной державы : дис. д-ра полит. наук: 23.00.04 / Юрченко Сергей Васильевич ; Таврический национальный ун-т им. В. И. Вернадского. — Симферополь, 2001. — 430 с.
3. Рижков М. М. Доктринальный вимір стратегій зовнішньої політики США: від стримування до глобальної демократизації : дис. д-ра політ. наук: 23.00.04 / Рижков Микола Миколайович ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2007. — 401 с.
4. Дудко І. Д. Критерії і механізми забезпечення міжнародно-політичних інтересів США в нестационарній системі міжнародних відносин : дис. д-ра політ. наук: 23.00.04 / Дудко Ірина Дмитрівна ; Нац. акад. наук України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2008. — 455 с.
5. Рижков М. М. «GrandStrategies»: актуалізація американського досвіду стратегічного планування / М.М. Рижков. — К. : Видавництво «Алькор», 2006. — 247 с.
6. Huntington S. The Clash of Civilizations and Remaking the World Order / S. Huntington. — N.Y. : Simon & Schuster., 1996. — 368 p.
7. Brzezinski Z. Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower / Z. Brzezinski. — N.Y. : Basic Books, 2007. — 240 p.
8. Global trends 2025: The National Intelligence Council's 2025 Project [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.aicpa.org/research/cpahorizons2025/globalforces/downloadabledocuments/globaltrends.pdf>
9. Рогов С. Американское лидерство в многополярном мире. Основы «Стратегии национальной безопасности» Обамы [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1276462800>
10. Zakaria F. ThePost-AmericanWorld / F. Zakaria. — N.Y.: W.W. Norton&Co., 2008. — 304 p.
11. Friedman T. The Lexus and the Olive Tree. Understanding Globalization / T. Friedman. — N.Y. : Farrar, Straus and Giroux, 1999. — 394 p.
12. Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives / Z. Brzezinski. — N.Y. : Basic Book, 1998. — 224 p.
13. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России / А. Дугин. — М.: Арктогея, 1997. — 608 с.
14. Погорська І. І. США: місія здійснює? Праксеологія творення глобального світу / І. І. Погорська. — К.: Грамота, 2009. — 504 с.
15. Barack Obama's speech at the University of Purdue (July 16, 2008) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.cfr.org/us-election-2008/barack-obamas-speech-university-purdue/p16807>
16. The National Security Strategy of the United States of America [Електронний ресурс]. — Washington, DC: White House, 2010, May. — 52 p. — Режимдоступу : http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
17. Выступление президента Барака Обамы «О положении страны» 2012 года. 24 января 2012 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.iipdigital.usembassy.gov/st/russian/texttrans/2012/01/20120125080853x06679652.html#axzz1vEh8Wv3c>

REFERENCES

1. *A National Security Strategy for a New Century*. Washington D.C.: The White House. December 1999. Retrieved from <http://www.clinton4.nara.gov/media/pdf/nssr-1299.pdf>
2. Yurchenko, S.V. (2001). *The U.S. geostrategy in the process of becoming a global power*: theses for gaining academic degree of the doctor of political sciences. Simferopol (in Rus.).
3. Ryzhkov, M. M. (2007). *The doctrinal dimension of the strategies of the U.S. foreign policy: from containment to global democratization*: theses for gaining academic degree of the doctor of political sciences. Kyiv (in Ukr.).

4. Dudko, I. D. (2008). *Criteria and mechanisms for ensuring the U.S. international and political interests in non-stationary system of international relations*: theses for gaining academic degree of the doctor of political sciences. Kyiv (in Ukr.).
5. Ryzhkov, M. M. (2006) «Grand Strategies»: *Actualization of American experience of strategic planning*. Kyiv: Alkor (in Ukr.).
6. Huntington, S. (1996). *The clash of civilizations and remaking the world order*. N.Y.: Simon & Schuster.
7. Brzezinski, Z. (2007). *Second chance: Three presidents and the crisis of American superpower*. — N.Y.: Basic Books.
8. *Global trends 2025: The National Intelligence Council's 2025 Project*. Retrieved from <http://www.aicpa.org/research/cpahorizons2025/globalforces/downloadabledocuments/globaltrends.pdf>
9. Rogov, S. *American leadership in a multipolar world. Basics of Obama's «National Security Strategy»*. Retrieved from <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1276462800> (in Rus.).
10. Zakaria F. (2008). *The Post-American world*. — N.Y.: W.W. Norton & Co.
11. Friedman, T. (1999). *The lexus and the olive tree. Understanding globalization*. — N.Y.: Farrar, Straus and Giroux.
12. Brzezinski, Z. (1998). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. — N.Y.: Basic Book.
13. Dugin, A. (1997). *Basics of geopolitics. The geopolitical future of Russia*. — Moscow: Arctogea (in Rus.).
14. Pogorska, I. I. (2009). *The USA: Mission executable? Praxeology of global world creation*. — Kyiv: Gramota (in Ukr.).
15. *Barack Obama's speech at the University of Purdue*. July 16, 2008. Retrieved from <http://www.cfr.org/us-election-2008/barack-obamas-speech-university-purdue/p16807>
16. *National security strategy*. Washington. May, 2010. Retrieved from http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
17. *Remarks by President Barack Obama's «State of the Union» in 2012*. January 24, 2012. Retrieved from <http://www.iipdigital.usembassy.gov/st/russian/texttrans/2012/01/20120125080853x06679652.html#axzz1vEh8Wv3c> (in Rus.).

УДК 323:504 (477)

Перга Т. Ю.*,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України, Київ, Україна. perga@list.ru

ЕКОЛОГІЧНИЙ ЛОББІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗШИРЕННЯ УЧАСТІ СУСПІЛЬСТВА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ЄС

|| **Анотація.** З'ясовано сутність екологічного лоббізму як напряму політичної діяльності; доведено необхідність збалансування різноспрямованих інтересів, коротко- і середньострокових соціальних та економічних вигод різних груп представників суспільства.

* Perga T.Y., Ph. D. in History, Senior research fellow, State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, Ukraine. perga@list.ru
ENVIRONMENTAL LOBBYING AS AN INSTRUMENT OF EXPANSION OF PUBLIC PARTICIPATION
IN DECISION-MAKING IN EU